

O dünyaya gəlmədi. Səbəb onun gəlişini deyildi. Tam ayırdı. Şərqdə ilk dəfə qurulan və 23 ay mövcud olan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Respublikası siqnetə uğradılmış və ölkə bələdiyyəsinin "Qırmızı imperiya" sa tərafından işğal olunmuşdu.

Şamaxıda da vəziyyət ürəkənc deyildi. Belə bir vaxtda varlı-hallı nəsilədən olan Məmməd kişinin ocağında bir oğlan dünyaya gəldi. Adını Hacı qoydular. Kimsənin ağlına gəlməzdi ki, vaxt gələcək bu körpə tarqanların taçı sayılacaq. Hacı ölini tanıdımlarına ilk dəfə 1927-ci ildə tövsiyə etmişdi. Görünür, tarın simləri balacanın ürəyindəki "sarı simi" hələ titrəməmişdi. Çünki tar çalmağ şəkəri olan atası Məmməd kişi simlərlə dil tapmağa oğlundan narazı qalmış, "səndən bir şey çıxmaz" hökmünü vermişdi.

Lakin 4 il sonra 11 yaşlı Hacı artıq ən gənc solist kimi Azərbaycan Dövlət Xalq Çalğı Alətləri Orkestrində çalışırdı. Bakıda özündən yaşca böyüklərlə bir sırada dayanmaq onu qorxutmuşdu. 3 il idi böyük şəhərə gəlmişdi. Amma gət-gədə Bakıya alışdı. Əmisi Hüseynin sayəsində paytaxta gələn və gələcək taleyinin bütünlüklə buraya bağlanacağını irəlincdən ağlına gətirmirdi Hacı. 1929-cu ilin soyuq qış günündə əmininin ona alıb başısladıqları tarla yarım əsrdən artıq müddətdə yoldaşlıq edəcəyini də güman etmirdi.

Sinfi düşmənlə axtarışına çıxan Şura hökuməti gec-tez Məmməd kişiyə də gəlib çıxacaqdı. Sabah mal-mülkünün əlindən alınacağı hədəsiylə üzənlər Məmməd kişi hər şeyini unudub, gecəyə arabaya dolub Bakıya pənah gətirməkdə görür çıxış yolunu. Şamaxıda topdağınmaz mülk, mal-qara sürüsü, əkin-biçin sahəsi olan ailə şəhərdə kirayənin yaşamaq məcburiyyətindəydi.

Belə bir vaxtda orkestrdə çalışan balaca Hacıların qazandıqları pullar əllərindən tutur. Uşaqdan "bir şey çıxmış", ailənin güman yerinə dönmüşdü. Qarışmada daha ciddi sınaqlar dururdu. Məmmədovlar ailəsi xoşbəzəranlı həyatlarının kifayətində ayıblı kasıblıqla başnəmə macal tapmamış faciə qəpini kəsdirdi. 1936-cı ildə Məmməd kişi avtomobil qəzası nəticəsində həyatdan köçür.

Ailənin ağırılığı bütünlüklə Hacıların çiyinə düşmüşdü. O, bu yükü çəkməyə qadir olduğunu sübuta yetirmək üçün gəc-gündüz çalışır. Bir il sonra orta məktəbi bitirib konservatoriyaya qəbul olmaq istəyində doğmalarının qınağıyla üzleşir.

"Nəsil-kökümüzdən musiqi çıxmıyab, ayıbdı. Həm də atanın torpağı soyunmayıb, eşidən-bilən nə deyər" söyləyənlərin sözüünə yere salırdı. Arzusunu çində boğsa da, tərddən ayrılmırdı.

17 yaşından solo çıxışlarıyla diqqət çəkən Hacı eyni zamanda filarmoniyanın səhəsində Zülfü Adıgözəlov, Hüseynəğa Hacıbəyov, Haqiqət Rəzayeva, Cahən Talışinskaya, Əlvəst Sadıqov kimi görkəmli xanəndələrin müşayiətilə də yadda qalır. Məhz buna görə 1938-ci ildə Moskvada keçirilən Azərbaycan mədəniyyəti oğnluyunda iştirak edənlərin sırasında Hacıların yer tutması heç

kimdə təəccüb doğmurdu.

Bir il sonra gənc tarzanın yolu yenə Moskvaya düşür. Bu səfər xalq çalğı alətləri ansambllarının Ümumittifaq baxışında iştirak etmək üçün. Onun növbəti səfərinə də çoxları təbii yanayır. Yalnız Üzeyir bəydan savayı. Bunun səbəbi dəhə bəstəkann onu əvvəlcədən yaxından tanıması ilə bağlıdır. Amma Azərbaycan nümayəndə heyətinə rəhbərlik edən Məmmədsadiq Abdullayevin Hacı bəyində dediği xoş sözlər Üzeyir bəy xatirəmə eləyir. Müsəbiqə zamanı gənc tarzanın adı-sanlı hamkarlarıyla bir si-

min könüllə vurulduğu qızla ailə qurmasına siper çəkir. Konservatoriyaya ali təhsil saymayan qız evi Hacıgilin elçilərinə altı-yeddə dəfə geri qaytarırdı. İşlə bəzən tarzanı Aliyə xanımın məhəbbəti yulunda bütün əziyyətlərə qatlaşa biləcəyini sübuta yetirir. O sevdiyi qızın təhsil aldığı tibb institutuna üz tutur. İmtahandan sonra uğurla çıxıb tələbə adın qazanır. Bundan sonra Aliyə xanımın atası inadından əl götürməli olur, qızının razılığını verməkdən başqa əlac qalmırdı.

1944-cü ildə Hacı Məmmədov özləri kimi əslən Şamaxıdan olan

yazılırdı. Hacı Məmmədov sələflərindən layiqincə bəhrələnən, ənənələri mühafizəçəkərinə yazı təsirlərdən, kənar meyllərdən qoruyun, tarın və heç şübhəsiz milli musiqimizin təəssübünün çəkən sənətkar kimi yaşadı. Onun ömrü 61 il sürdü. Gördüyü işlər, eməllərsə onillərə, yüzillərə bas edər. Nəsilərdən-nəsilərə keçəcək, öyrəniləcək, seviləcək, heyrlənəcək oızı bunu deməyə əsas verir. Qızıl fondada saxlanan lent yazılan - "Segah", "Çahargah", "Şur", "Bayatı Şiraz", "Çobanbatı", "Orta Mahur", "Zabul" muğamları, təsnifləri, xalq və bəstə-

xıdakı axar-baxarlı evlərdən çıxıb bayram şəniliyənə getmişdi. Toplaşandan atısından tərddə bir şey çalmağı xəhiş etmişdi. Məmməd alətli kökləyib, sinəsinə qaldırmaq istəyində məclis məhalədə tarzan kimi məşhur Cəlif gəlib çıxmışdı. O, ədalət tarı götürüb "bax, belə çalarlar" deyəndə Məmməd kişi pərt olub mirzabir oğru qoymuşdu. Atasını hamdan güclü sayan Hacı onun meğlubiyətliyyəti barışmaq istəməmişdi. Ürəyində əsl tarzen olacağına və bu qisası alacağına öz vermişdi.

17 il sonra Hacı tarzen Cəliflə İranda rastlaşdı. Birinci qastrolda, ikinci güzəran dalınca oralarda çalıb-çaxırmaqdaydı. Tehranı, Təbrizi dolaşdı, növbəti dayanacaqda - Şahpurd konsert verən Hacı təsadüfən Cəliflə üz-üzə gəlmədi. Cəlifəninə baxmayaraq pükte çalışıyılə hamkarını ovsunlamışdı. Onun "Orta Mahur"undan doymayan Cəlif yaxınlaşdı, "oğul, haralısan, kimlərdənsən" soralına aldığı cavabdan tutulmuşdu. Qarışındakı bir vaxt ədalət yerində oturdug Məmmədin oğluydu. Amma Cəlifdə daha ədalət nəsə qalmamışdı. Zamanın üzü-dönüklüyü vaxtilə meydan sulağan tarzenin sanki qol-qanadını qırmışdı. İndi o, bir parça çərək üçün tərki-vədən olan, xiffət, möhnət və nigildən bükülmüş qocaya dönmüşdü. Hacıncı çox təsirləndirən və səhnə uzun müddət yadından çıxmırdı.

Növbəti unudulmaz tarixə 1929-cu il fevralın 8-i idi. Əmininin aldığı tar çalmağı, daha doğrusu öyrənməyə başladığı gün. İlk müəllimi radioda dinləyib və təkrarlamağı çalışdığı musiqilər idi. Sonra Hacı özü müəllim oldu. Dərs dedi, davamçılar, heyranlar yetişirdi.

Tar Hacıncı, Hacı tarın rəzmənə səvətili. Onu tarixin yaddaşında saxlayan tarın sayəsində Hacı Məmmədov çox şey qazanıb. 43 yaşında xalq artisti fəxrı adı, orden-məddallar, vətəniyə yanaşı, neçə-neçə ölkələrdə uğurlu çıxışlar, tamaşalar, dinləyici məhəbbəti və heç şübhəsiz nəsilərə miras qalacaq ifaları ayanılaşırdən lent yazılan...

Bu gün Hacı Məmmədov adı küçələrdə, xatirə lövhələrində, kitablarda, müsəbiqlərdə əbədiləşib. Onun ruhunu rahatlıq edəcək nəşə yoxdu. 25 il susan tarın belə ömür-gün yoldaşı, iki-üç il öncə dünyasını dəyişən Aliyə xanımın razılığıyla tələbəsi Ağasəlim Abdullayevin sinəsində dillənir...

Hacı Məmmədov 1981-ci ilin isti yaz günündə dünyadan köçdü. Həmin gün də dünyaya gəlişindəki teki ailəm bir-birinə deydi. Yox, bu dəfə səhbə rejim dəyişikliyi deyildi, həm çalğı, həm də cərrah bicağıyla ürəklinin keşiyinə dayanan, ən başlıcasında tərddə inqilab ələmiş Hacıncı son gedişiyi...

Doxsanıq yaş gördük! Ölmüşsüzlüyün mübərək, böyük tarzen!

Seymur Əlsevər

seymur_elsver@yahoo.com

Bir Hacı vardı...

Həm böyük tarzen idi, həm də mahir cərrah

rada uğurlu çıxışı münəffir heyətini razı salır. Ən çox məmnun qalanlardan birisə qabaq sırada əyləşib onun ifasına maraqla tamaşa edən Üzeyir bəy olur.

Hacıncı barmaqlarından süzülən "Orta Mahur" muğamı, "Fantaziya" və "Ləzginka" oyun havaları alqışlarla qarşılanır. O, Bakıya qazandıqları mükafatla əlilədu qayıdır. Bundan sonra heyətinin uğur zolağı başlayır. Radio dalğalarında tez-tez ifası səslənir, filarmoniyanın səhəsində davamlı çıxışları olur. 1941-ci ildə o, ilk dəfə SSRİ sərhədlərindən kənarə çıxır. Yaver Kələntərlər, Əlibaba Abdullayev, Qılman Salahova birgə İranda qastro konsertləri verir.

İstedadlı tarzen kimi məşurlaşması şəxsi həyatda da onun dəladına çadır. Mühərribə başlayan da çağırış vərəqi alan Hacıncı filarmoniyada sonuncu saydığı konsertdəki çıxışı xilə edir. Həmin axşam onun tarının dər-qəm yağan səsi Yaver Kələntərlərin ürəkli sızıldan iniltiilə avazına bələnləb könülləri riqqətə gətirir. Bu səhəndən təsirlənən respublikanın hərbi komissarı "bela iştədadlı cavanı dözüşə göndərmək rəva deyil" qərarına gəlir.

Amma Üzeyir bəyin məsləhəti və xeyir-duasıyla konservatoriyada ali təhsil almağı başlayan Hacıncı növbəti sınaqda tarı kəməksiz oğurlu. Həttə, əksinə mane olur desək, düz gələr. Çünki tarzenliyi, konservatoriyada oxumağı ilk görüştən bir künüdən

nəcəbəlli bir ailənin qızıyla ailə qurur. Bu izdivancı bəri - Nadir, Tahir və Cəmilə dünyaya gəlir. Aliyə xanımın sevgisinin həyatda hər şeydən üstün tutulması Hacı ömrünün sonunadək atasına sadiq qalır.

Maraqlı meqamlardan biri də odur ki, zoren həkim olan tarzen sonradan bu peşəyə vərğünüluğunun nəticəsi kimi uzun illər musiqiyə yanaşı, səhiyyə sahəsində də çalışır. Həttə o, siravı hakimlikdən vaxtilə çox nüfuzlu 5 sayılı xəstəxananın rəhbəri vəzifəsində də oğ keçir. Bir qış insanlarındəsək, paxillik hədəfinə çevrilən Hacı səb-səhbətlərdən cama do-yub 1970-ci ildən sonra ikinci peşəsindən ayrılmığı lazım bilir.

Ustad tarzenliyi və peşəkər cərəhliyi bir araya gətirməyi bacaran sənətkarın bədxahları da bundan sonra azca dincilik tapırdı. Yeri gəlmişkən, Hacıncı Tibb institutunda oxuması Üzeyir bəy heç xoş getməmişdi. Bu gediş Hacıncı taradan uzaqlaşacağından ehtiyatından dahi bəstəkər həttə Tibb institutunun rektoruna qərribə görüncək xəhişlə müraciət etmişdi. Onu institutdan xaric elətdirmək xahişli. Rektor böyük nüfuz sahibli Üzeyir Hacıbəyliyə hörmətinə rəğmən "bu qanunsuzluq və ədalətsizlik olar" deyərək belə bir işə qol qoymamışdı.

Müəllimlik, məktəb gərme-dən tar çalmağı öyrənən və tar ifaçılıq sənəti tarixində xüsusi yeri, çəkisi olan yaradıcılıq ömrü yazmaq adı məsələ deyil. Belə bir xoşbəxtlik hər kəsin qismətinə